

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.2.34>

CECHY ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ W ZAKRESIE TWORZENIA EDUKACYJNEJ PRZESTRZENI ZDROWOTNEJ NA UKRAINIE

Oleksandra Oleksiienko

*aspirantka Katedry Zarządzania Publicznego i Administracji Międzyregionalnej Akademii Publicznego Zarządzania Personelem, akademik Międzynarodowej Akademii Kultury Bezpieczeństwa, Ekologii i Zdrowia, zastępca dyrektora Browarskiej ogólnokształcącej szkoły I-III stopni nr 6 (Browary, obwód kijowski, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-3114-3154
e-mail: olexs67@ukr.net*

Adnotacja. Na podstawie wartościowego podejścia do zrozumienia zdrowia człowieka i społeczeństwa artykuł analizuje stan, trendy i perspektywy państwowych mechanizmów ochrony zdrowia, w których centrum musi znajdować się nie tylko osoba chora, ale także stosunkowo zdrowa. Uzasadniona jest zasada budowy optymalnej strategii zmian w edukacji, jako złożonej sferze o bezpiecznym znaczeniu, pomimo jej specyfiki (zakres, zachowawczość, bezwładność). Przeanalizowano naukowe definicje i podejścia do pojęcia „zachowanie zdrowia”, na których podstawie uwarunkowano konieczność wprowadzenia go do dyskursu państwowego. Zwrócono uwagę na analizę czynników, które wpływają na kształtowanie się administracji publicznej poprzez tworzenie edukacyjnej przestrzeni zdrowotnej. Podkreślono wprowadzenie rządowych programów ochrony zdrowia, jako innowacyjnych strategii zarządzania marketingowego i doradztwa logistycznego, podejmowania trafnych decyzji. Podkreślono praktyki administracji publicznej w zakresie ochrony zdrowia w obcych krajach. Ujawniono prawne aspekty partnerstwa publiczno-prywatnego w realizacji stworzenia edukacyjnej przestrzeni zdrowotnej Ukrainy.

Analiza trendów poprawy technologii administracji państwowej ochrony zdrowia ludzi, wzmocnienie i kształtowanie zdrowia młodszego pokolenia i ich skuteczne wdrożenie w procesie życia każdej osoby poprzez edukację, wychowanie i kulturę; upowszechnianie i propagowanie umiejętności zdrowego stylu życia, świadomej odpowiedzialności społeczeństwa i konkretnej osoby za zachowanie i poprawę własnego zdrowia i zdrowia członków rodziny; tworzenie strategicznego potencjału zdrowotnego w dziedzinie edukacji Ukrainy.

Słowa kluczowe: mechanizmy ochrony zdrowia, kierowanie, marketing, logistyka, zarządzanie, chronologia, krytyczne myślenie, edukacja.

PECULIARITIES OF PUBLIC ADMINISTRATION TO CREATION OF EDUCATIONAL HEALTH SPACE IN UKRAINE

Oleksandra Oleksiienko

*Postgraduate Student at the Interregional Academy of Personnel Management, Academician of the International Academy of Culture of Safety, Ecology and Health, Deputy Director of Brovary Secondary School of I-III grades № 6 (Brovary, Kyiv region, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-3114-3154
e-mail: olexs67@ukr.net*

Abstract. Based on a value-based approach to understanding human health and society, the article considers the state, trends and prospects of state mechanisms of health care, which should focus not only on the sick, but also on a relatively healthy person. The position on the construction of the optimal strategy of changes in education as a complex area of security significance, given its specifics (scale, conservatism, inertia) is substantiated. Scientific definitions and approaches to the concept of health are analyzed, on the basis of which it is necessary to introduce it into the state discourse. Attention is paid to the analysis of factors that influence the formation of public administration by creating an educational health space. Emphasis is placed on the introduction of state health programs, as innovative strategies for marketing management and logistics consulting, making appropriate decisions. The practice of public health management in foreign countries is covered. The legal aspects of public-private partnership in the implementation of the creation of a healthy educational space in Ukraine are revealed.

Analysis of trends in the improvement of public administration technologies for the preservation of human health, strengthening and shaping the health of the younger generation and their effective implementation in the life of each individual through education, upbringing and culture; disseminating and promoting the skills of a healthy lifestyle, conscious responsibility of the community and the individual for maintaining and improving their own health and the health of family members; formation of strategic health-preserving potential in the field of education in Ukraine.

Key words: health mechanisms, management, marketing, logistics, management, chronology, critical thinking, education.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СТВОРЕННЯМ ОСВІТНЬОГО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Олександра Олексієнко

аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування

Міжрегіональної академії публічного управління персоналом, академік

Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я, заступник директора

Броварської ЗОШ I – III ступенів № 6 (Бровари, Київська область, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-3114-3154

e-mail: olexs67@ukr.net

Анотація. На основі ціннісного підходу до розуміння здоров'я людини і суспільства у статті розглянуто стан, тенденції та перспективи державних механізмів здоров'язбереження, в центрі яких має бути не лише хвора, а й відносно здорова людина. Обґрунтовано положення про побудову оптимальної стратегії змін в освіті як складній сфері безпекового значення, зважаючи на її специфіку (масштабність, консервативність, інерційність). Проаналізовано наукові визначення і підходи до поняття «здоров'язбереження», на основі яких зумовлено необхідність запровадження його у державний дискурс. Приділено увагу аналізу чинників, які впливають на формування державного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору. Наголошено на запровадженні державних програм здоров'язбережувального характеру, як інноваційних стратегій маркетингового управління та логістичного консультування, прийняття доцільних рішень. Висвітлюється практика державного управління здоров'язбереженням у зарубіжних країнах. Розкрито правові аспекти державно-приватного партнерства у реалізації створення здоров'язбережувального освітнього простору України.

Був проведений аналіз тенденцій удосконалення технологій державного управління збереження здоров'я людей, зміцнення й формування здоров'я підростаючого покоління та їх ефективне впровадження в процес життєдіяльності кожної особистості через освіту, виховання і культуру; поширення та пропагування навичок здорового способу життя, усвідомленості відповідальності громади та конкретної людини за збереження та поліпшення власного здоров'я і здоров'я членів сім'ї; формування стратегічного здоров'язбережувального потенціалу в сфері освіти України.

Ключові слова: механізми здоров'язбереження, менеджмент, маркетинг, логістика, управління, хронологія, критичне мислення, освіта.

«Управляти – це вести підприємство до мети, намагаючись найкращим чином використовувати його ресурси ...»

А. Файоль

Вступ. Дегуманізація засад співіснування людей у соціумі, амбівалентність (від лат. *ambo* – обидва, *valentia* – сила, міць) – неузгодженість, суперечливість) культурних пріоритетів негативно позначаються на громадському здоров'ї. На сьогодні наявні непоодинокі елементи системи громадського здоров'я, що діють незлагоджено та потребують оптимізації ресурсів і суттєвого посилення процесуальної сторони державного управління ними. Державні механізми управління освітою мають важливе значення для соціально-економічного розвитку суспільства, наділяючи людей відповідними знаннями та вміннями, котрі формують здоров'яорієнтовні, здоров'ятворчі та здоров'язбережувальні компетентності для покращення життя всіх суб'єктів сфери освіти (управлінців, педагогічних кадрів, учнів та їх батьків, інших працівників галузі).

У частині першій Конституції України зазначено: «Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом».

У Статті 43 наголошується, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданих порушень цього права шкоди.

У Статті 50 Конституції України вказується, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

У законі України «Про освіту» в Статті 26 засвідчується, що забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у навчальних закладах покладається на їх власника або на уповноважений ним орган, керівника установи чи навчального закладу.

Необхідність збереження людського капіталу в умовах глибоких суперечностей суспільного розвитку та глобальної економічної кризи ставить перед урядами різних країн завдання забезпечити розвиток молоді як здорової та освіченої частини суспільства. Наприклад, Мадридська конференція міністрів охорони здоров'я європейських країн (1981) визнала освітній напрям пріоритетним для збереження та зміцнення здоров'я населення. Згідно з Оттавською Хартією (ООЗ, 1986), положеннями якої керується світове співтовариство, освіта з питань здоров'я і здорового способу життя – інтегральна частина політики, яка покликана зменшити вплив соціальних, економічних та екологічних нерівностей. Освіту в сучасних умовах визнають одним із найважливіших чинників зміцнення здоров'я та забезпечення ЗСЖ молоді поряд із розвитком громад, політикою, законодавством (VII Глобальна конференція із зміцнення здоров'я, 2009) (Бабічев, А., 2017: 1–9.).

Вказане свідчить про необхідність розв'язання суперечності між поставленим перед освітньою галуззю України завданням створити здоров'язбережувальний простір з урахуванням ефективного міжнародного та вітчизняного історичного досвіду, накопиченого в цій сфері. Виявлений рівень розробленості проблеми, її наукова та соціальна значущість нині стають особливо значущими.

Ми висуваємо ще одну парадигму державного управління, зокрема освітою, в перехідному суспільстві (конструктивний погляд, займає місце між другою і третьою парадигмами). Зазначене наголошує пріоритет спільної дії першої особи і підлеглих. Рушійним фактором зазначеної парадигми розвитку такої управлінської системи є збалансовані державні механізми, коли враховуються інтереси всіх її суб'єктів і підструктур. Такий підхід передбачає відмову від застарілого адміністративно-командного альянсу, а вимагає врахування природовідповідної самоорганізації суб'єкта та об'єкта управління. При цьому цільові функції управлінських структур і об'єктів управління сполучаються через процеси діалогічної адаптації, що здійснюються внаслідок регулювання (взаємоприспосовування) цих функцій у ході полілогічного супровідного освітнього моніторингу (Горяна, Терентьєва, 2018: 64–72).

Вищевказане сприяє поступовій зміні світоглядних позицій як державних службовців, так і керівників інших вертикалей, виконавців, створенню мотиваційної сфери всіх учасників організації і здійсненню освітнього процесу, ступеневому переходу до демократичних засад управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору (Горяна, Терентьєва, 2018: 64–72).

Таким чином, зазначене є актуальним завданням ефективним модернізованого (осучасненого) забезпечення та організації створенням здоров'язбережувального освітнього простору для навчання, розвитку та виховання учнів/студентів у системі освіти, що трансформується, формуючи нове ментальне ставлення з боку всіх зацікавлених сторін.

Мета та завдання статті полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних засад механізмів державного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору в Україні та розробці рекомендацій щодо перспектив застосування отриманих наукових результатів у сучасній практиці державного управління освітою. Реалізація цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

1) проаналізувати та розкрити суть і особливості філософсько-методологічних та теоретичних засад державного управління створенням освітнього здоров'язбережувального простору в Україні в контексті світових та національних суспільних процесів;

2) виокремити універсальні методологічні схеми успішного впровадження запланованих здоров'язбережувальних тенденцій у систему державного управління у сфері освіти

Методологічною основою статті є системний підхід, який використовувався для розв'язування більшості завдань механізмів управління створенням здоров'язбережувального простору дослідження на всіх його етапах. Для вивчення законодавчих актів і нормативних документів застосовувалися системно-аналітичний метод та метод контент-аналізу.

Методи використані у статті становлять поєднання наукових принципів, загальнофілософських, загальнонаукових, спеціальних методів і методологічних підходів до обґрунтування управлінських процесів щодо впровадження прогресивних перетворень в освіті. У статті дотримані принципи об'єктивності, науковості, плюралізму, системності, послідовності, цілісності, комплексності та конкретності.

Об'єктом написання статті є державне управління в галузі освіти.

Предметом дослідження запропонованої статті є теоретичні засади механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального простору.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання – обґрунтуванні теоретичних засад механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального простору як складової частини державного управління освітою в Україні на основі міждисциплінарного підходу, що дозволяє визначити можливості застосування сучасних теорій освітніх змін у стратегічному плануванні, програмуванні, моделюванні, проектуванні процесів НУШ задля реалізації інклюзивної освіти для суб'єктів особливими потребами.

У статті дістали уточнення змісту поняття «здоров'язбереження», «освітній здоров'язбережувальний простір», «освітня інновація», «освітня реформа», «оновлення в освіті», «розвиток освіти», «трансформація освіти», що становлять базис теорії освітніх змін, а також «державне управління освітніми змінами», що відрізняються від наявних підходів відокремленням цього виду управлінської діяльності у структурі державного управління освітою.

Основний виклад матеріалу. Завдання вимагають постійного моніторингу та оцінювання стану якості системи освіти, основа якої базується на критичному (аналізуючому) ставленні до освітніх і педагогічних явищ, необхідних для забезпечення ухвалення обґрунтованих державних механізмів прийняття управлінських рішень. Забезпечення освітньої трансформації здоров'язбереження сприятиме забезпеченню рівного доступу до якісної освіти, справедливості у розподілі ресурсів, підвищенню ефективності та якості освітніх послуг за допомогою ефективної системи моніторингу й аналізу даних (Горяна, Терентьєва, 2018: 64–72).

Поняття «управління здоров'язбереження» розкриває як специфіку різних механізмів державного управління, так і їх взаємодію. Як наслідок ми отримуємо синтезоване знання на міждисциплінарному, міжгалузевому рівні про створення освітнього здоров'язбережувального простору України. Ідея запровадження терміна «здоров'язбереження» в освітнє поле та у педагогічну науку та формування напряму державного управління здоров'язбереженням в Україні виникла як реакція на глобальні проблеми та загрози, що постали

перед людством. Реалізація цілей сталого розвитку – це своєрідна спроба закликати різні галузеві, наукові еліти, об'єднати зусилля задля вирішення глобальних проблем, спрогнозувати майбутнє людства, дати адекватні відповіді на виклики глобалізації, поєднати державний і суспільний потенціал, які переживають соціально небезпечний розрив.

Наприклад, у дослідженнях Семенець-Орлової І.А. звертається увага на кібернетичні закони зворотнього зв'язку як науки про державне управління. Автором актуалізована зазначена проблема серед різних вертикалей державного управління, досліджено державні механізми створення здоров'язбережувального освітнього простору в Україні (Семенець-Орлова, 2018: 145).

Пархоменко-Куцевіл О. І. присвятила свої наукові знахідки обґрунтуванню організаційно-правових форм освітніх перетворень, правовому, економічному, кадровому механізмам державного управління освітніми змінами з урахуванням важливості контексту вбудованості освітніх перетворень у широкий спектр інших суспільних реформ (Пархоменко-Куцевіл, 2010: 210).

Таке забезпечення уможливлуватиме сучасні технології управління системою менеджменту освіти.

Етимологічне пояснення терміна «менеджмент» походить від англійського слова «management» і буквально перекладається як «управління», «завідування», «організація». Менеджмент (Education Management) являє собою сукупність методів, принципів, засобів і форм управління організаціями з метою підвищення ефективності їх діяльності. Менеджмент як наука виник на Заході більше 70 років тому. Його засновниками є американець Ф. Тейлор і француз А. Файоль. Наприклад, Ф. Тейлор розглядав управління як «мистецтво знати точно, що належить зробити, і як зробити це найкращим і дешевим способом. Для того щоб цього досягти, на думку Ф. Тейлора, необхідно здійснити чотири управлінські функції: вибір мети; вибір засобів; підготовка засобів; контроль результатів (Управління освітою, 1997: 150; Рингач, 2007: 293–304).

Таким чином, не випадково в нашій країні (як і в усьому світі) інтенсивно розвивається така наукова дисципліна, як теорія управління (менеджмент). Саме вона продукує теоретичні та практичні знання, котрі застосовуються у вирішенні проблем управління на різних рівнях і різними вертикалями.

Проте серед дослідників немає одностайності у визначенні поняття «управління».

Ми це поняття розкриваємо як особливий вид діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження та впорядкування її у межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління.

Управління освітою є невід'ємною складовою частиною управління соціальними системами, і з наукової точки зору його можна визначити як цілеспрямовану взаємодію керованої та керуючої підсистем щодо регулювання організації освітнього процесу з метою переведення його на більш високий рівень розвитку.

У таблиці 1 ми розробили та навели орієнтовні компоненти державних механізмів управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору.

Таблиця 1

Компоненти механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору

Функції державного управління здоров'язбережувальним контентом в освіті	Основні сфери здоров'язбережувальної діяльності управлінських кадрів	Перспективність здоров'язбережувальних цілей в освітньому просторі	Сфера застосування здоров'язбережувальних технологій
Інституційна: регулююча, контролююча, моніторинг, менеджмент	Нормативна: державні механізми, закони, декларації	Стратегічна: розвиток кадрового потенціалу як функції освітнього менеджменту, просування досвіду, знань, умінь фахівців	Інноваційна: дистанційна, моніторинг, маркетинг, менеджмент, логістика
Планування: маркетинг, вибір логістики	Фінансова: бюджетні, позабюджетні надходження, розподіл коштів на засоби навчання, заробітна платня, розробка кар'єрограми персоналу	Оперативна: прийняття своєчасних і обґрунтованих, і доцільних управлінських рішень, володіння управлінським інструментарієм	Інвестиційна: фінансово-бюджетна, маркетингове управління, логістичні консультування
Координація: мотивація, постановка цілей, своєчасне доведення завдань, роз'яснення державних механізмів	Кадрова: формування готовності держ. службовців до створення освітнього простору здоров'язбереження	Тактична: вибір технологій управління впровадженням здоров'язбережувального освітнього простору, доведення умов виконання	Інноваційна: соціально-проектна: досвід впровадження проектів, ідей, модернізація програм

Таблицю створено та адаптовано автором у процесі дослідження.

Професійна кар'єра як процес поєднання знань, умінь, навичок науково-педагогічного працівника рухається *лінією спеціалізації* (поглиблення в одній, обраній на початку професійного шляху лінії) або *лінією транспрофесіоналізації* (оволодіння досвідом, пов'язаним з розширенням інструментарію та особливостями освітньої галузі) (Бабічев, 2017: 1–9).

Перелік управлінських та посадових позицій в освіті віддзеркалює розвиток державного службовця, досягнення ним певного професійного статусу, є *структурною кар'єрограмою*. Планування внутрішньої організаційної кар'єри державних службовців – один із напрямів планування розвитку кадрового потенціалу як функції освітнього менеджменту, орієнтований на визначення стратегії та етапів розвитку і просування фахівців.

Ефективність управлінських рішень цілком залежить від дієвості механізму відстеження, врахування й управління поточними змінами, незалежного визначення задоволеності споживачів і формування запитів.

У дослідженнях Рябової З.В. описується технологія здійснення маркетингового управління в освіті. Дається характеристика етапів реалізації маркетингового управління, обґрунтовується доцільність їх здійснення. Розкриваються особливості використання маркетингу в освіті (Рябова, 2013: 268). Автором проаналізовано етапи впровадження технології маркетингового управління в освіті, надана процесуальна характеристика маркетингової діяльності навчального закладу та поетапного досягнення результату управлінської діяльності. Корисними є поради щодо формулювання місії (мети діяльності) управлінців з урахуванням вимог ринку в освітньому просторі. За результатами проведених SWOT-аналізу, PEST-аналізу ринку освітніх послуг і ринку праці здійснюється формулювання місії державних службовців (мети функціонування) в освітньому здоров'язбережувальному просторі (Пархоменко-Куцевіл, 2018: 68). Застосування цього механізму в освіті здійснюється на основі отримання суб'єктами управління певної інформації про стан внутрішнього й зовнішнього середовища навчального закладу, яку здобувають в результаті проведення відповідних маркетингово-моніторингових досліджень. Побудова системи управління освітою на їх основі має назву «маркетингове управління». Необхідно володіти маркетинговими комунікаціями (комплексом заходів інформаційної діяльності) і непередбаченою керівного складу закладів до їх здійснення.

На думку багатьох учених зі світовим ім'ям, логістика відноситься до числа найбільш значущих наук XXI ст. Сьогодні фахівці, які володіють знаннями логістики, затребувані практично в усіх галузях виробництва і сфери послуг. Розумною реакцією на цю зростаючу потребу стало відкриття в освіті спеціальності «Логістика». Дослідження факторів внутрішнього впливу (ресурсів) навчального закладу здійснюється за допомогою SWOT-аналізу (Співак, 2016: 15). У зв'язку з тим, що такий аналіз не містить економічних категорій, він має широкий спектр використання та є універсальним методом, який використовують у стратегічному плануванні діяльності будь-якої організації, зокрема й навчального закладу. Його сутність полягає в розподіленні чинників і явищ, які впливають на функціонування й розвиток навчального закладу, на чотири категорії: strengths (сильні сторони), weaknesses (слабкі сторони), opportunities (можливості) і threats (загрози). Для визначення переваг та слабких сторін зазвичай здійснюють аналіз за такими напрямками: менеджмент організації (організаційна культура, філософія, мета, стратегія, мотивація працівників), маркетинговий аспект (потреби споживачів, пропозиції конкурентів, сегмент ринку, конкурентоспроможність закладу, просування освітніх послуг; комунікації), наукові дослідження та розвиток організації (новий зміст освіти, інноваційні технології, інформатизація), кадровий потенціал (вік, стаж, досвід, освіта, кваліфікація, мотивація, система неперервної освіти), матеріальна база (приміщення, обладнання та оснащення), фінансування (бюджетні, позабюджетні надходження).

На основі аналізу та узагальнення досліджень освітнього маркетингу та його становлення в освіті можна дати характеристику державному механізму, що забезпечуватиме конкурентоспроможність національної освіти, й визначити теоретико-методологічні засади його використання на практиці.

Завдання щодо збереження здоров'я в освіті відображено в низці вітчизняних документів, які стосуються освіти, насамперед, законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Концепції розвитку післядипломної освіти в Україні, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки та Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір».

Бажано зазначити, що неякісне державне управління освітою може мати далекосяжні негативні наслідки, серед яких – ухвалення неправильних управлінських рішень щодо раціональної організації здоров'язбережувального освітнього простору. На нашу думку, це має бути новий, стрижневий напрям, покладений в основу всіх видів державного управління. Адже державні механізми покликані своєчасно виявляти нагальні проблеми в розвитку суспільства, аналізувати їх, встановлювати причини виникнення, труднощі, суперечності та знаходити шляхи їх розв'язання. І однією з таких проблем є стан здоров'я людини та нації. Проте показники цього стану (тривалість життя, фізичні та психічні складові здоров'я тощо) в Україні надто загрозливі. Зазначене свідчить про нагальну необхідність переосмислення сутнісних засад розвитку суспільства як середовища буття і самореалізації людини, як системи міжособистісних комунікацій задля повноцінного, гармонійного, безпечного життя громадянина і соціуму. Саме таке розуміння цінності життя і здоров'я людини повинно бути покладене в основу всієї системи соціального управління, гуманістичної політики демократичної держави (Семёнова, 1991: 167).

Державне управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору стало необхідною передумовою збереження національного здоров'я країни в умовах пандемії COVID-19, туберкульозу, які є довготривалою та планетарною проблемою людства.

Упровадження здоров'язбережувальних підходів до суспільного життя на сьогодні суттєво розширюється, оскільки вплив вищезгаданих технологій управління різними вертикалями має системний характер.

Здоров'язбережувальна карта світу розкриває досвід понад 60 країн світу, уможлиблює демонстрування масштабів поширення важливості поглядів і практик здоров'язбереження, а також досвіду впровадження діяльності управлінських кадрів у цьому напрямі (Горяня, Терентьева, 2018: 78).

Найкращому розумінню сприяли результати міжнародних засідань, наприклад: у Женеві на черговому Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства (WSIS), який відбувся у березні 2018 р., основна увага була зосереджена на ознайомленні з кращим досвідом реалізації національних стратегій розвитку інформаційного суспільства в контексті досягнення Цілей сталого розвитку. Окрема особа, громада та народи повною мірою повинні мати можливість реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку, підвищувати якість свого життя на основі цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, поважаючи в повному обсязі та підтримуючи Загальну декларацію прав людини».

У багатьох країнах застосовують державний принцип управління: агрегація, семантично-етимологічне пояснення зазначеного поняття (від англ. Aggregation у статистиці: 1. Об'єднання, збільшення показників за будь-якою ознакою. 2. Дія, протилежна сегментації ринку. 3. Процес об'єднання різних політичних інтересів; розгляд ринку в якості однорідного середовища, в якому використовуються єдині маркетингові прийоми). Такого принципу дотримуються у департаменті освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Керівництво закладу прагне переконати батьків, платників податків, соціальних партнерів у бізнесі і профспілках, місцеві громади і, найголовніше, молодь, що школа, де вони навчаються або планують навчатися, – це хороша школа, незалежно від розміру, географічного розташування або типу. Характеристиками, що відповідають статусу успішної школи, є такі: орієнтація на дитину; висока якість викладання та навчання; ефективне лідерство; тісний зв'язок школи з місцевою громадою (Department of Education, 2021). Місцеве самоврядування може легко порівняти і проаналізувати успішність у різних школах не тільки власного регіону, а й країни в цілому. Наприклад, у США управління освітою відбувається на рівні штатів, що зумовлює певну регіональну специфіку. Цікавим є досвід штату Меріленд США в окрузі Сесіл щодо виявлення ризиків, пов'язаних з успішністю учнів школи. Для цього розроблено так званий Академічний індекс (Academic index) – комплексний показник для відстеження чинників, які впливають на успіхи навчання. Академічний індекс містить такі складові частини, як рівень академічної успішності (оцінки) з дисциплін та рівень відвідування (або відсутності). За допомогою академічної панелі інструментів він може розраховуватися за різним ступенем деталізації, як-то: клас, класні кімнати, батьки тощо. Використовуючи академічний індекс, учителі отримують більш повне уявлення про клас.

Дослідження становлення й розвитку освіти вимагає аналізу еволюції управлінської діяльності в цій галузі, наявних періодизацій і вагомості історичних подій для розвитку досліджуваної проблеми.

Головними складовими частинами сприятливих умов для людського розвитку в Україні, критерієм ефективної державної політики є здоров'я, освіта й добробут населення. Хоч в ідеалі, на думку ряду вчених (2003), державну освіту слід тримати осторонь від політики, проте досягнути цієї мети вдається не часто (Семёнова, 2012: 293–304; Федько, 2010: 102–106; Шиян, 2000: 30–33).

Дослідження здійснювалося з урахуванням положень наукового пізнання, поєднання професійної спрямованості підготовки фахівця з фундаменталізацією освіти, принципів міждисциплінарності, системності, індивідуалізації, диференціації, неперервності, прогностичності та ін. (Горяня, Терентьева, 2018: 68).

Загальні принципи діяльності державних службовців в освіті – це невелика кількість загальновідомих істин (аксіом), яких дотримуються всі суб'єкти освітньої діяльності. І хоча в окремих поданнях набір цих принципів може відрізнятися, однак у кінцевому результаті вони зводяться до трьох головних: науковість, системність, взаємовигідність.

Адже недостатньо наукових праць, які б розкривали механізм адаптації управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору в Україні. А якщо вони існують, то лише на фрагментарному рівні.

Аналіз історичних форм розвитку системи управління освітою в різних країнах засвідчив, що впродовж останніх десятиліть у більшості розвинених країн одночасно відбуваються вельми схожі процеси, зокрема активно розвиваються різні системи управління освітою, які покликані забезпечити покращення збору й управління даними для підвищення ефективності здійснення управлінських консультувань чи прийняття доцільних управлінських рішень у сфері освіти. (Бабічев, 2017: 9; Співак, 2016: 293–304; Семенець-Орлова, 2018: 102–106; Федько, Радиш, 2010: 30–33).

У контексті наших досліджень корисними для управлінців є результати досліджень Г.В. Єльнікової, яка аналізує напрямки цього розвитку в умовах українського державотворення. Розкриває умови ефективного управління освітою в регіоні.

Звернемось до періодизації становлення державних механізмів здоров'язбереження в Україні. У хронології виникнення поняття «управління» можна виділити три періоди, кожний з яких має певні ознаки: стагнаційний (з 1991 до 1999 р.), період концептуального осмислення (з 2000 до 2013 р.), здоров'яорієнтований (з 2014 р. (і триває донині)).

Ретроспективний аналіз розвитку управління освітою розпочався до 1802 року. Тоді не існувало централізованої системи управління освітою. Із появою Міністерства народної освіти з'явилась «м'яка» вертикаль управління, яка пронизувала всі типи шкіл і мала внутрішню шестирівневу субординаційну підлеглість. Не було спеціальних державних структур, які б займалися тільки управлінням народної освіти. Владні структури і громадськість забезпечували тільки матеріальну базу і створювали умови для підвищення доступності освіти всім верствам населення. Поступово, з розширенням мережі шкіл, управлінські органи почали відокремлюватися у самостійні структури при органах виконавчої влади. Ці структури займалися створенням умов для освіти населення, змістом цієї освіти, підручниками, мережею шкіл, шкільним учителем, його

статусом, умовами, підготовкою і підвищенням кваліфікації. Такий обсяг повноважень привів до контролю за діяльністю вчителя, і зовнішні управлінські структури почали втручатися в організацію навчально-виховного процесу. Управління з м'якого, децентралізованого поступово перетворилося у жорстке, централізоване.

Винятком є період 1917–1920 років, коли Україна стала самостійною державою. Управління в освіті та культурі було значно децентралізованим, створювалися умови для вільного розвитку закладів освіти. Навчання і виховання були зорієнтовані на вивчення української мови, традицій українського народу. Забезпечувалася доступність навчання, вводилася стипендія для учнів як форма соціальної підтримки тощо.

Після встановлення органів радянської влади в Україні управління народною освітою знову централізується, ієрархічна підпорядкованість збільшується до семи рівнів. Адміністративно-територіальні зміни і пошук шляхів зменшення проміжних ланок в управлінні приводить до дворівневої управлінської структури. Але у 1932 році впроваджується трирівнева система управління народною освітою (з врахуванням рівня школи – 4х-рівнева), яка існує дотепер.

Історія знає два періоди розвитку української державності. Перший – 1917–1920 р.р., другий – з 1991 року і понині. Перший період відзначається серйозними намаганнями змінюваних політичних сил і громадського руху демократизувати та гуманізувати управління народною освітою. Цей період характеризується розвитком місцевого самоуправління, створенням внутрішньої системи саморегулювання шкільної освіти, появою шкіл національних меншин, приватних шкіл, боротьбою за доступність навчання всіма верствами населення.

Розвиток демократичних засад управління народною освітою позитивно впливає на розвиток народної освіти в цілому. Введення централізованого і одноосібного управління освітою з 1925 року започатковує розвиток адміністративно-командної системи управління загальною освітою, яка існувала до 1991 року.

Після проголошення України суверенною і незалежною державою з грудня 1991 року починає створюватися правова та нормативна база управління загальною середньою освітою. Поруч із цим відбуваються морфологічні, структурні та змістові зміни цього управління, пов'язані з утворенням української держави.

У 1991 році створюється одне Міністерство освіти України із двох міністерств: Міністерства народної освіти України і Міністерства вищої освіти України. Відповідно до цього змінюються назви органів регіонального управління освітою.

У 1992 році проводиться децентралізація державного управління через створення системи органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування. У відповідності із цим розділяється система управління загальною середньою освітою.

Із встановленням трьох видів власності в Україні – державної, комунальної і приватної – виділяються відповідні органи управління загальноосвітніми навчальними закладами. Управлінська вертикаль в управлінні загальною середньою освітою фактично була «розмита» (Семёнова, 2012: 170).

Цей період бурхливого розвитку шкіл нового типу, створення авторських програм, підручників, появи приватних шкіл, введення нових прогресивних технологій навчання, саморозвитку загальноосвітніх навчальних закладів, відновлення української національної школи, традицій українського народу.

Але, з іншого боку, крайня децентралізація управлінської системи привела до «розгойдування» всієї системи загальної середньої освіти. Низка реформ апарату управління не дала бажаних змін, тому що система управління позбулася однієї з основних ознак – ієрархічності і субординаційних зв'язків.

У вересні 1995 року розпорядженням Президента України частково, а у червні 1997 року повністю відновлюється управлінська вертикаль.

Отже, перехід України від адміністративно-командної системи до демократичної системи управління відбувається за схемою: зміни в соціальному середовищі, в загальній середній освіті, в управлінні загальною середньою освітою.

Окреслимо три спільні типові етапи розвитку освіти деяких країн:

- підзвітність і відповідальність;
- методологія й управління;
- інтелектуальність та інтегрованість.

Перспективи нашого дослідження. Запропоновані тенденції державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору України: а) сприятимуть переосмисленню цінності здоров'я людини, розумінню ролі кадрового потенціалу як сформованого або розвиненого у результаті інвестицій і накопиченого людьми певного запасу здоров'я та знань про нього; б) посилюватимуть роль державних механізмів на всіх вертикалях управління освітою; в) допомагатимуть у зміцненні системи громадського здоров'я; г) здійснюватимуть децентралізацію функцій, повноважень та ресурсів створення здоров'язбережувального простору; д) формуватимуть особистісні якості всіх учасників освітнього середовища, соціально адаптованих до сучасних умов суспільного розвитку; ж) реформуватимуть зміст освіти шляхом запровадження інтегрованих та спеціалізованих навчальних програм здоров'язбережувального змісту.

Висновки. Аналіз наукових розвідок, публікацій знаних українських учених дозволив розглянути сутність адміністративного, керівного моніторингу та моніторингу розвитку здоров'язбережувальної освіти в регіонах. Перспективи висвітлених аналітичних результатів досліджень згаданої проблематики стануть у нагоді для використання в практиці службовців урядових установ управління освітою. А технології забезпечення ефективності управління через інноваційну систему державного контролю (моніторинг, менеджмент, маркетинг, логістика) стануть корисними для керівників діяльності навчальних закладів різного рівня акредитації.

Список використаних джерел:

1. Бабічев А.В. Зарубіжний досвід із питань управління змінами в системі вищої освіти. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 2(57). С. 1–9.
2. Горяна Л., Терентьєва Н.О., Здоров'язбережувальний контент формування професійного іміджу педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі. *Професійний успіх у контексті сталого розвитку: освіта, економіка, екологія : монограф.* Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2018, 286 с.
3. Управління освітою. Навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Держ.управління». Київ, 1997. 302 с.
4. Про концепцію державного стандарту загальної середньої освіти та проект базового навчального плану загальноосвітньої школи : Рішення колегії М-ва освіти України. Інформ. зб. М-ва освіти України, 1996, № 17-18.
5. Про ліцензування, атестацію та акредитацію закладів освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лют. 1996 р. № 200.
6. Department of education United Kingdom and Northern Ireland. URL : <https://www.education-ni.gov.uk/topics/statistics-and-research/statistic>.
7. Співак М.В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Видавництво «Логос», 2016. 536 с.
8. Семёнова И.В. Анализ этимологии терминов «менеджмент» и «управление». *Фундаментальные исследования*. 2012. № 114. С. 1015–1018.
9. Наукові основи управління школою. Навчальний посібник для директорів шкіл та факультетів підготовки і підвищення кваліфікації організаторів народної освіти / Під ред. Г.В. Єльнікової. Харків, 1991. 170 с.
10. Рингач Н.О. Роль чинників, пов'язаних зі здоров'ям, у Стратегії національної безпеки України, та пріоритети державного управління. Збірник наукових праць. Київ : НАДУ, 2007. С. 293–304.
11. Рябова З.В. Наукові основи маркетингового управління в освіті : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2013. 268 с.
12. Пархоменко-Куцевіл, О. Формування, розвиток та модернізація державних посад: концептуально-методологічні засади : монографія. Київ : ФАДА, ЛТД, 2010. 295 с.
13. Семенець-Орлова І. Державне управління освітніми змінами в Україні : теоретичні засади : монографія. Київ : ЮСТОН, 2018. 420 с.
14. Федько О.А., Радиш Я.Ф. Категорійно-понятійний апарат ідеології здоров'я в у дискурсі науки державного управління. *Економіка та держава*. 2010. № 4. С. 102–106.
15. Шиян О. Взаємодія школи, сім'ї і громадськості для створення оптимально здорового середовища. *Фактори соціального формування особистості: школа, сім'я, громадськість : матеріали регіон. наук.-практ. конф.* Львів, 2000. С. 30–33.

References:

1. Babichev, A. (2017). Zarubizhny`j dosvid iz py`tan` upravlinnya zminamy` v sy`stemi vy`shhoyi osvity` [Foreign experience in change management in the higher education system], *Theory and practice of public administration*, 2017, 2(57), P. 1–9 [in Ukrainian].
2. Goryana, L. Terent`yeva, N., (2018). Zdorov'yazberezhual`ny`j kontent formuvannya profesijnogo imidzhu pedagogichny`x pracivny`kiv u vitchyznjanomu osvith`omu prostori. Profesijnny`j uspix u konteksti stalogo rozvy`tku: osvita, ekonomika, ekologiya [Health-preserving content forms the professional image of teachers in the domestic educational space. Professional success in the context of sustainable development: education, economics, ecology]. Monograf. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Upravlinnya osvitoyu. (1997). [Education Management]. Navchal`ny`j posibny`k dlya sluxachiv, aspirantiv, doktorantiv special`nosti «Derzh.upravlinnya». Textbook for students, graduate students, doctoral students majoring in «State Management». Kyiv. [in Ukrainian].
4. On the concept of the state standard of general secondary education and the project of the basic curriculum of the secondary school: Decision of the board of the Ministry of Education of Ukraine. Inform. zb. Ministry of Education of Ukraine. 1996. № 17-18. [in Ukrainian].
5. On licensing, attestation and accreditation of educational institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 12 February. 1996 № 200. [in Ukrainian].
6. Department of education United Kingdom and Northern Ireland. URL: <https://www.education-ni.gov.uk/topics/statistics-and-research/statistic>. [in English].
7. Spivak, M. (2016). Derzhavna polity`ka zdorov'yazberezhennya: svitovy`j dosvid i Ukrayina [State health policy: world experience and Ukraine]. Kyiv: Institute of State and Law. V.M. Koretsky NAS of Ukraine; Logos Publishing House. [in Ukrainian].
8. Semenova, I. (2012). Analysis of the etymology of the terms «management» and «management», *Fundamental research*, 114, 1015-1018. [in Russian].
9. Naukovi osnovy` upravlinnya shkolyu. (1991). Navchal`ny`j posibny`k dlya dy`rektoriv shkil ta fakul`tativ pidgotovky` i pidvy`shhennya kvalifikaciyi organizatoriv narodnoyi osvity` [Scientific bases of school management. A textbook for principals of schools and faculties of training and retraining of organizers of public education]. Ed. G.V. Yel`nikovoyi. Harkiv [in Ukrainian].
10. Ringach, N. (2007). Rol` chy`nny`kiv pov'yazany`x zi zdorov'yam, u Strategiyi nacional`noyi bezpeky` Ukrayiny`, ta priority`tety` derzhavnogo upravlinnya [The role of factors related to health in the Strategy of national security of Ukraine, and the priorities of public administration]. Collection of scientific works. 293-304 [in Ukrainian].

11. Ryabova, Z. (2013). Naukovi osnovy` markety`ngovogo upravlinnya v osviti [The role of factors related to health in the Strategy of national security of Ukraine, and the priorities of public administration]. K.: Pedagogichna dumka [in Ukrainian].
12. Parhomenko-Kucevil, O. (2010). Formuvannya, rozvy`tok ta modernizaciya derzhavny`x posad: konceptual`no-metodologichni zasady` [Formation, development and modernization of public positions: conceptual and methodological principles]. K.: FADA, LTD [in Ukrainian].
13. Semenets-Orlova, I. (2018). Derzhavne upravlinnya osvithnomy` zminamy` v Ukrayini: teorety`chni zasady` [Public management of educational changes: theoretical basis]. K.: YuSTON. [in Ukrainian].
14. Fed`ko, O. (2010). Kategorijno-ponyatijny`j aparat ideologiyi zdorov'ya v u dy`skursi nauky` derzhavnogo upravlinnya [The categorical-conceptual apparatus of the ideology of health in the discourse of public administration science] Economics and state. 2010. 4.102–106. [in Ukrainian].
15. Shy`yan, O. (2000). Vzayemodiya shkoly`, sim'yi i gromads`kosti dlya stvorennya opty`mal`no zdorovogo seredovy`shha [Interaction of school, family and public to create an optimal healthy environment] Lviv. 30–33. [in Ukrainian].